

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

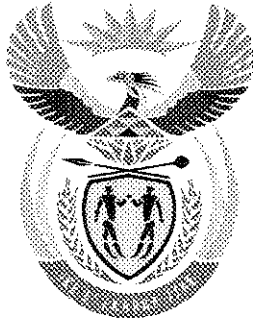
Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 3 (P3)

HUKURI 2012

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 100

Memorandamu leyi yi na tipheji ta 17.

MAAVELO YA TIMARAKA

XIYENGE XA A (SWITSHURIWA SWA XITSALWANA): 50

VUNDZENI NA NKUNGUHATO
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI
XIVUMBEKO $(VN) := 30$
 $(RXV) := 15$
 $(X) := \underline{05}$
50

XIYENGE XA B (SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO LEHA): 30

VUNDZENI, NKUNGUHATO NA XIVUMBEKO
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI $(VNX) := 18$
 $(RXV) := \underline{12}$
30

XIYENGE XA C (SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO KOMA): 20

VUNDZENI, NKUNGUHATO NA XIVUMBEKO
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI $(VNX) := 12$
 $(RXV) := \underline{08}$
20

MD

TBM
LNM

XIYENGE XA A: SWITSHURIWA SWA XITSALWANA**XIVUTISO XA 1****1.1 'A NDZI NGE HE ENGETI NA SIKU NA RIN'WEI'**

Mukamberiwa u ta rungula leswi nga n'wi humelela ku kala a vula leswi. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Leswi n'wi humeleleke.
- Siku na nkarhi.
- Ndhawu.
- Xivangelo.
- Ndlela leyi swi nga humelela hi yona.
- Mahetelelo.

[50]**1.2 NTLANGU LOWU NDZI WU TSAKELAKA NGOPFU**

Mukamberiwa u ta hlawula ntlangu lowu a wu tsakelaka a bula hi wona. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Vito ra ntlangu.
- Nsusumeto.
- Ntokoto eka ntlangu wa kona.
- Matlangelo.
- Matitwelo ya yena loko a hlalela ntlangu lowu.

[50]**1.3 LESWI VANTSHWA VA NGA PFUNISIWAKA XISWONA KU VA VA DYONDZELA MINTIRHO YA XIYIMO XA LE HENHLA**

Mukamberiwa u ta kombisa leswi vantshwa va nga pfunisiwaka xiswona ku va va dyondzela mintirho ya xiyimo xa le henhla. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Nkondletelo wa vadyondzi ku ya eka tindhawu leti va leteriwaka hi swa mintirho.
- Ku pfuniwa hi mahlawulelo lamanene ya tidyondzo.
- Ku va kondletela ku tikarhatela ku hlaza tibuku.
- Ku humesiwa va ya eka tendzodyondzo leti fambelanaka na swa mintirho.
- Ku va rhambela swivulavuri swo hambanahambana leswi nga na vuswikoti byo va hlohlotella swa tidyondzo.
- Ku nghenelela ka vatswari eka tidyondzo ta vana va vona.

[50]

MD

TBM
Lam

1.4 KU VUYISIWA NA/KUMBE KU KA KU NGA VUYISIWI KA XIGWEVO XA RIFU EAFRIKA-DZONGA

Mukamberiwa u ta teka tlhelo leri a ri tsakelaka a ri karhi a ri seketela. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

Ku pfumela.

- Ku hunguta xiyimo xa le henhla xa vugevenga.
- Ku endla leswaku ku va na kurhula etikweni.
- Ku xixima timfanelo ta ximunhu.
- Ku va swi va dyondzo eka lava ehleketaka hi ku dlaya.

Ku kaneta.

- Munhu un'wana na un'wana u na mfanelo yo hanya.
- Ku tsundzuxiwa kunene eka lava va tlulaka nawu handle ko va dlaya.
- Ku veka malembe yo karhi ya xigwevo xexo.
- Ku ya emahlweni ka pfumba ra maphorisa ro hlota swibamu emitini.

[50]**1.5 NDLELA LEYI MUKAMBERIWA A XANISEKEKE HAYONA EKU KULENI KA YENA NA KU CINCA LOKU VEKE KONA**

Mukamberiwa u ta rungula hilaha a xanisekeke hakona eku kuleni ka yena ku fikela loko xiyimo xi ta cinca. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Makulelo.
- Xivangelo xa vusiwana.
- Vatswari va yena na mintirho ya vona.
- Ku dyondza.
- Leswi a a hanyisa xiswona exikolweni.
- Loyi a n'wi pfuneke.
- Leswi vutomi bya yena byi nga cincisa xiswona.
- Dyondzo leyi a yi kumeke hi ku xaniseka ka yena.

[50]**1.6 XIKAMBELO XA GIREDI 12**

Mukamberiwa u ta nyika nhlamuselo ya yena ehenhla ka mhaka leyi. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Nkarhi wo tsala.
- Xivumbeko na xiyimo xa maphepha ya xikambelo.
- Ku tilulamisela ka vadyondzisi.
- Ku tilulamisela ka vakamberiwa.
- Vadyondzi lava ngenaka exikambelweni na swijumbana.
- Vafambisi va xikambelo.
- Malulamiselo ya tindhawu to tsalela.
- Matitwelo ya vakamberiwa ehenhleni ka xikambelo hinkwaxo.

*MD**TBM*
[50]
LM

Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

Phendla

1.7.1 NKOKA WA VURIMI EKA LOYI A TIRHAKA HI KU TIYIMISELA

Mukamberiwa u ta kombisa nkoka wa vurimi na man'wana maendlelo. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Ku hunguta vusweti emindyangwini.
- Ku hlayisa mali.
- Ku dya swakudya swa xiyimo xa le henhla.
- Ku tumbuluxa mintirho.
- Ku ka ku nga xaviwi swakudya ematikweni man'wana.
- Ku hunguta mavabyi.

[50]**1.7.2 NKOKA WA MAAMBALELO YA NDHAVUKO**

Mukamberiwa u ta kombisa nkoka wa maambalelo ya ndhavuko. Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Ku hlayisa ndhavuko wa mina.
- Ku tinyungubyisa hi rixaka ra mina.
- Ku teka xiave eka ndhavuko wa mina.
- Ku tixongisa.
- Ku tifambelanisa na mimbangu.

[50]**NTSENGO WA XIYENGE XA A: 50***MP**TBM
LMM*

XITANDZHAKU XA A: RHUBIRIKI YO KOREKETA RIRIMI RA LE KAYA

XIYENGE XA A: RHUBIRIKI YO KOREKETA XITSALWANA - RIRIMI RA LE KAYA (50 WA TIMARAKA)

	Khodi ya 7 Vuswikoti byo hlawuleka	Khodi ya 6 Vuswikoti bya le henhla	Khodi ya 5 Vuswikoti bya le henhanyana	Khodi ya 4 Vuswikoti bya le xikarhi byo amukeleka	Khodi ya 3 Vuswikoti byo enela	Khodi ya 2 Vuswikoti byo enelanyana/bya madyondza	Khodi ya 1 Vuswikoti byo ka byi nga enelangi
VUNDZENI NA NKUNGUHATO	80 – 100% 24 – 30	70 – 79% 21 – 23½	60 – 69% 18 – 20½	50 – 59% 15 – 17½	40 – 49% 12 – 14½	30 – 39% 9 – 11½	0 – 29% 0 – 8½
Khodi: VN	-Vundzeni i byo hlawuleka, bya vutitumbuluxeri bya xiyimo xa le henhla.	-Vundzeni i bya xiyimo xa le henhla, bya vutitumbuluxeri.	-Vundzeni bya twisiseka naswona byi na nkhlukelano wa le henhanyana.	-Vundzeni byi fambelana na nhlokomhaka naswona byi na nkhlukelano lowu amukelekaka.	-Vundzeni hi lebyo enela, byo andlariwa hindlela ya ntolovelo naswona nkhlukelano wa timhaka a wu hetisekangi.	-A hi minkarhi hinkwayo laha vundzeni byi twakalaka naswona byi pfumala nkhlukelano.	-Vundzeni bya huhula swinene naswona byi pfumala nkhlukelano.
30 WA TIMARAKA	-Mahungu ya na nthlonthlo naswona ya hlutekile.	-Mahungu ya koka rinoko naswona ya tsakisa.	-Mahungu ya tsakisa naswona ya khorwisa.	-Mahungu ya tsakisa naswona i lebyi amukelekaka.	-Mahungu ya tala ku fambelana na nhlokomhaka kambe ya kayivela vutitumbuluxeri.	-Mahungu lama boxiwaka a ma talangi naswona ku na mbuyelelo wa timhaka.	-Mahungu lama boxiwaka a ma tsakisi naswona ku na mbuyelelo wa timhaka.
	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu tirhisiwile ku tumbuluxa xitsalwana lexi hlantswekeke no amukeleka.	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu tirhisiwile ku tumbuluxa xitsalwana lexi kombisaka vutshila no amukeleka.	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu tirhisiwile ku tumbuluxa xitsalwana lexi xi nga kahle swinene naswona xa amukeleka.	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu tirhisiwile ku tumbuluxa xitsalwana lexi enerisaka naswona xa amukeleka.	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu tirhisiwile ku tumbuluxa xitsalwana xo enela lexi nga na nkhlukelano lowu twisisekaka hi ku olova naswona xa amukeleka.	-Hambileswi nkunguhato/ mpfapfarhuto wu nga endliwa, xitsalwana a xi andlariwani kahle naswona a xi ringanelangi ku va xa Ririmi ra le Kaya.	-Nkunguhato/ mpfapfarhuto a wu andlariwani hindlela ya kahle naswona maandlalelo ya xitsalwana i ya xiyimo xa le hansi.

Vundzeni bya papila lexi a byi tirhisiwile handle ka mpfumelelo wa ntshariso

mD

Phendla

TBM
UNW

RIRIMI, XITAYILI & VUHLERI Khodi: RXV 15 WA TIMARAKA	12 – 15	10½ – 11½	9 – 10	7½ – 8½	6 – 7	4½ – 5½	0 – 4
	-Lemuka nkoka wa matirhiselo ya ririmi hindlela ya vukheta. -Ririmi na mahikahatelo swi tirhisile hi nkhaqato.	-Lemuka nkoka wa matirhiselo ya ririmi hindlela ya vukheta. -Ririmi na mahikahatelo swi tirhisile hi mfanelo.	-Vumbhoni byo kofa ku lemuka matirhiselo ya ririmi hindlela ya vukheta bya tikomba. - Ririmi na mahikahatelo swi tala ku va swi tirhisiwa hi mfanelo.	- Kota ku lemukanyana nkoka wa matirhiselo ya ririmi. - Matirhiselo ya ririmi i ya ntlovelo naswona mahikahatelo i ya le xikarhi.	-Mahemukelo ya matirhiselo ya ririmi hi lamo enela. -Matirhiselo ya ririmi ya kayivela naswona minkarhi yin'wana mahikahatelo ya na swihoxo.	-Mahemukelo ya matirhiselo ya ririmi i ya madyondza. -Matirhiselo ya ririmi ya tsanile naswona mahikahatelo ya na swihoxo.	-Mahemukelo ya matirhiselo ya ririmi i ya xiyimo xa le hansi swinene. -Matirhiselo ya ririmi ya tsanile naswona mahikahatelo ya na swihoxo swo tala.
	-Kota ku tirhisa ririmi ro gega hi nkhaqato swinene. -Mahlawulelo ya marito lama tirhiswaka ya hlutekile naswona i ya xiyimo xa le henhla.	-Kota ku tirhisa ririmi ro gega hindlela ya le henhla swinene. -Tirhisa tindlela to hambanahambana ta mahlawulelo ya marito hindlela ya vutshila.	-Kota ku tirhisa ririmi ro gega hindlela ya le henhla. - Mahlawulelo ya marito lama tirhiswaka ya fambelana na nhlokomhaka.	-Kota ku tirhisa ririmi ro gega hindlela ya le henhlan'wana. - Mahlawulelo ya marito ya le xikarhi.	-Kota ku tirhisa ririmi ro gega hindlela ya le xikarhi. -Mahlawulelo ya marito i yo enela.	-Wa tikeriwa ku kota ku tirhisa ririmi ro gega hi mfanelo. -Mahlawulelo ya marito i ya madyondza.	-Wa tikeriwa ku kota ku tirhisa ririmi ro gega hi mfanelo. -Mahlawulelo ya marito a ya tirhiswangi hi mfanelo.
	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi fambelana na nhlokomhaka hindlela yo hlawuleka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi fambelana swinene na nhlokomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi fambelana na nhlokomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tala ku fambelana na nhlokomhaka.	Xitayili, thoni na rhejisitara swi kayivela nkhlukululano.	-Xitayili, thoni na rhejisitara a swi tirhiswangi hi mfanelo.	-Xitayili, thoni na rhejisitara a swi tirhiswangi hi mfanelo eka xitshuriwa hinkwaxo.
	-Xitsalwana a xi na swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwana a xi tali ku va na swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwana a xi talangi swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	- Hambileswi xitsalwana xi nga xopaxopiwa no hleriwa xi pfa xi va na swihoxo.	-Hambileswi xitsalwana xi nga xopaxopiwa no hleriwa xi pfa xi va na swihoxo leswi nga erivaleni.	-Hambiloko xitsalwana xi xopaxopiwele no hleriwa, xa ha ri na swihoxo swo tala.	-Hambiloko xitsalwana xi xopaxopiwele no hleriwa, xa ha ri na swihoxo swo tala naswona a xi twisiseki.

TBM
LDM

XIVUMBEKO	4 – 5	3½	3	2½	2	1½	0 – 1
Khodi: X	-Ku na nkhlukelano eka malukelo ya nhlokomhaka.	-Ku na nkhlukelano eka malukelo ya nhlokomhaka.	-Malukelo ya timhaka to tala ya fambelana na nhlokomhaka.	-Malukelo ya timhaka ya fambelana na nhlokomhaka.	-Malukelo ya timhaka tin'wana ya fambelana na nhlokomhaka.	-Malukelo ya timhaka tin'wana a ya fambelani na nhlokomhaka.	-Malukelo ya timhaka eka xitsalwana hinkwaxo a ya fambelani na nhlokomhaka.
5 WA	-Vuxokoxoko byi andlariwile hindlela yo kongoma yo hlawuleka swinene.	-Vuxokoxoko byi andlariwile hindlela yo kongoma swinene.	-Vuxokoxoko byi andlariwile hindlela leyi faneleke.	-Vuxokoxoko byi'wana byi andlariwile ku ya hi swilaveko swa nhlokomhaka.	-Ku na vuxokoxokonyana lebyi andlariweke hindlela leyi twisisekaka.	-Minkarhi yin'wana vuxokoxoko bya huhula kambe hungu leri a ri vulaka ra twisiseka.	-Vuxokoxoko lebyi andlariweke bya huhula.
TIMARAKA	-Swivulwa na tindzimana swi andlariwile hindlela ya vuthari swinene.	-Swivulwa na tindzimana swi andlariwile hi mfanelo swinene.	-Swivulwa na tindzimana swi andlariwile hi mfanelo.	-Swivulwa na tindzimana swi na swihoxo kambe xitsalwana xa twisiseka.	-Swivulwa na tindzimana swi na swihoxo kambe xitsalwana xa twisiseka.	-Swivulwa na tindzimana i swa madyondza.	-Swivulwa na tindzimana swi pfuvapfuvanile naswona a swi na nandzelelano.
	-Vulehi byi fambelana na swilaveko swa xitsalwana.	-Vulehi hi lebyi faneleke.	-Vulehi hi lebyi faneleke.	-Vulehi byi tala ku va lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi lehe/kome ngopfu.	-Xitsalwana xi lehe/kome ngopfu.	-Xitsalwana xi lehe/kome tiula mpimo swinene.

mD

Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpumelelo wa ntsariso

Phendla

TBM
LNM

XIYENGE XA B: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO LEHA**XIVUTISO XA 2****2.1 PAPILA RA MAFUNDZA**

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Adirese ya mutsari.
- Adirese ya laha papila ri yaka kona (Ndzawulo ya Dyondzo).
- Xiloso.
- Nhlokomhaka.
- Nghimeto.
- Vito, xivongo na nsayino wa mutsari.

[30]**2.2 MATIMU YA MUFU**

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Siku na ndhawu yo velekiwa.
- Siku ro lova.
- Vatswari va mufu.
- Leswaku mufu i n'wana wa vungani eka vatswari va yena.
- Tidyondzo leti a ti dyondzeleka na swikolo leswi a dyondzeke eka swona.
- Mintirho leyi a yi tirheke.
- Lava a va siyeke.
- Ku n'wi navelela ku etlela hi ku rhula.

[30]**2.3 MEMORANDAMU**

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Mutsari.
- Nomboro ya vutihlanganisi ya mutsari.
- Muamukeri.
- Adirese ya mutsari na siku.
- Adirese ya muamukeri.
- Nhlokomhaka na nomboro ya wadi.
- Swivilelo.
- Swibumabumelo.
- Switshunxo.
- Minsayino na masiku.

[30]

MP

TBIM

2.4 N'WANGULANO

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Ndhawu, siku na nkarhi.
- Mavito ya lava angulanaka.
- Vito ra xikolo xa vona.
- Hungu leri va burisanaka hi rona.
- Laha hungu ra vona ri nga helela kona.
- Matitwelo ya vona.

[30]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 30

MD

TBM

Lym

XIYENGE XA B: RHUBIRIKI YO KOREKETA SWITSALWAMBIKO SWO LEHA – RIRIMI RA LE KAYA (30 WA TIMARAKA)

	Khodi ya 7 Vuswikoti byo hlawuleka	Khodi ya 6 Vuswikoti bya le henhla	Khodi ya 5 Vuswikoti bya le henhlayana	Khodi ya 4 Vuswikoti bya le xikarhi byo amukeleka	Khodi ya 3 Vuswikoti byo enela	Khodi ya 2 Vuswikoti byo enelanyana/bya madyondza	Khodi ya 1 Vuswikoti byo ka byi nga enelangi
VUNDZENI, NKUNGUHATO NA XIVUMBEKO	80 – 100% 14½ – 18	70 – 79% 13 – 14	60 – 69% 11 – 12½	50 – 59% 9 – 10½	40 – 49% 7½ – 8½	30 – 39% 5½ – 7	0 – 29% 0 – 5
Khodi: VNX	-Ku na vutivi byo ndlandlamuka byo hlawuleka byo kombisa ku twisisa swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya kahle swinene byo kombisa ku twisisa swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya kahle byo kombisa ku twisisa swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya le xikarhi byo kombisa ku twisisa swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi byo enela byo kombisa ku twisisa swilaveko swa xitsalwambiko.	-Vutivi lebyi nga kona i bya madyondza ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku pfumaleka vutivi bya matsalelo ya xitsalwambiko.
18 WA TIMARAKA	-Maandlalelo ya mahungu ya kombisa ku vupfa ka miehleketo, mahungu hi lamo kongoma swinene eka xitsalwambiko hinkwaxo naswona a nga humi emhakeni.	-Maandlalelo ya mahungu ya kombisa ku vupfa ka miehleketo, mahungu hi lamo kongoma naswona a nga humi emhakeni.	-Maandlalelo ya mahungu hi lamo kongoma kambe u pfa a humanyana emhakeni.	-Maandlalelo ya mahungu ya huma emhakeni kambe a ya onhi mongo wa mhaka.	-Maangulelo ya xitsalwambiko ya kombisa ku khuma ka miehleketo Maandlalelo ya mahungu ya pfa ya huma emhakeni naswona minkarhi yin'wana mongo wa mhaka a wu twali.	-Maangulelo ya xitsalwambiko ya kombisa miehleketo ya madyondza. Maandlalelo ya mahungu ya huma emhakeni naswona minkarhi yin'wana mongo wa mhaka a wu twali.	-Maangulelo ya xitsalwambiko ya kombisa miehleketo ya madyondza, mahungu ya huma emhakeni naswona minkarhi yin'wana mongo wa mhaka a wu twali.

Vundzeni bya papila leru a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

MD

Phendla

TBM

	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va tumbuluxiwile xitsalwambiko lexi hlantswekeke swinene no amukeleka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va tumbuluxiwile xitsalwambiko lexi andlariweke kahle swinene no amukeleka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va tumbuluxiwile xitsalwana xa le xikarhi no amukeleka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va tumbuluxiwile xitsalwambiko xo enela no amukeleka.	-Hambleswi nkunguhato/ mpfapfarhuto wu nga endliwa, xitsalwana a xi ringanelangi ku va xa Ririmi ra le Kaya naswona xitsalwana a xi andlariwangi kahle.	-Makunguhatelo na mpfapfarhuto swi hoxekile naswona xitsalwambiko xi andlariwile hindlela ya xiyimo xa le hansi.
	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya nkhaqato swinene.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya kahle swinene ku ya hi milawu ya matsalelo.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya kahle ku ya hi milawu ya matsalelo.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela yo enela ku ya hi milawu ya matsalelo, kambe ku na swihoxo leswi kavanyetaka mongo.	-Xivumbeko a xi andlariwangi hindlela yo landzelela milawu ya matsalelo, naswona ku na swihoxo leswi kavanyetaka mongo.	-Xivumbeko a xi andlariwangi hindlela yo landzelela milawu ya matsalelo.
RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI Khodi: RXV 12 WA TIMARAKA	10 – 12 -Vulongoxamari-to byi endliwile hi nkhaqato hindlela ya vuthari swinene. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato hi xiyimo xa le henhla swinene ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.	8½ – 9½ -Vulongoxamari-to byi endliwile hindlela ya kahle swinene. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato hi xiyimo xa le henhla ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.	7½ – 8 -Vulongoxamari-to byi kahle naswona marito ya twiseka kahle. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.	5 – 5½ -Vulongoxamari-to i byo enela naswona ku na swihoxo swo tala. -Ntivoririmi wa kayivela naswona a wu enelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.	4 – 4½ -Vulongoxamari-to i bya xiyimo xa le hansi naswona swa nonoha ku landzelela mongo wa mhaka. -Ntivoririmi wa ha lava ku antswisiwa naswona a wu ringanelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.	0 – 3½ -Vulongoxamari-to i bya xiyimo xa le hansi naswona swa nonoha ku landzelela mongo wa mhaka. -Ntivoririmi wu lava ku antswisiwa swinene naswona a wu ringanelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri na mbangu.

-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlokomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi mfanelo ku ya hi swilaveko swa nhlokomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hindlela yo enela.	-Matirhiselo ya xitayili, thoni na rhejisitara swi pfa swi nga twisekei.	-Xitayili, thoni na rhejisitara a swi tirhisiwangi hi mfanelo.	-Xitayili, thoni na rhejisitara a swi fambelani na nhlokomhaka.
-Xitsalwambiko xi hava na xihoxo na xin'we hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwambiko a xi talerwangi hi swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwambiko xi na swihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Hambiloko xitsalwambiko xi xopaxopiwele no hleriwa, xa ha ri na swihoxo.	-Hambiloko xitsalwambiko xi xopaxopiwele no hleriwa, xa ha ri na swihoxo swo tala.	-Hambiloko xitsalwambiko xi xopaxopiwele no hleriwa, xa ha ri na swihoxo swo tala naswona xi hlanganisa nhloko.
-Xitsalwambiko xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi komile / lehile.	-Xitsalwana xi komile / lehile swinene.	-Xitsalwana xi komile / lehile swinene.

MD

TBM

XIYENGE XA C: SWITSHURIWA SWA XITSALWAMBIKO XO KOMA**XIVUTISO XA 3****3.1 KHADI RA XIRHAMBO**

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Xiyimo na vito ra munhu loyi a rhambaka. Xik. N'wa-
- Ndhawu laha ntirho wu nga ta endleriwa kona.
- Siku ra ntirho.
- Ku kombela varhambiwa leswaku va hlamula.
- Nomboro ya riqingho ra lomu varhambiwa va nga ta rhumela kona tinhlamulo ta vona.
- Maambalelo.

[20]**3.2 DAYARI**

Mukamberiwa a nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Siku, n'hwetini na lembe.
- Nkarhi.
- Migingiriko leyi nga ta endliwa.

[20]**3.3 SWILETELO**

Nhlamulo ya yena yi nga ha katsa na leswi swi landzelaka:

- Mpimanyeto wa ku leha ka mpfhuka.
- Switarata leswi a nga ta swi hundza.
- Miako leyi a nga ta yi hundza na matlhelo lawa yi nga eka wona.
- Switumbuluxiwa leswi a nga ta swi hundza.
- Ku tirhisa marito lama kombaka matlhelo, timheho na mafambelo.
- Vito ra xitichi lexi a nga ta fikela eka xona.

[20]

NTSENGO WA XIYENGE YA C: 20
NTSENGO WA TIMARAKA: 100

*MD**TBM*

XIYENGE XA C: RHUBIRIKI YO KOREKETA SWITSALWAMBIKO SWO KOMA – RIRIMI RA LE KAYA (20 wa timaraka)

	Khodi ya 7 Vuswikoti byo hlawuleka	Khodi ya 6 Vuswikoti bya le henhla	Khodi ya 5 Vuswikoti bya le henhanyana	Khodi ya 4 Vuswikoti bya le xikarhi byo amukeleka	Khodi ya 3 Vuswikoti byo enela	Khodi ya 2 Vuswikoti byo enelanyana/bya madyondza	Khodi ya 1 Vuswikoti byo ka byi nga enelangi
VUNDZENI, NKUNGUHATO NA XIVUMBEKO	80 – 100% 10 – 12	70 – 79% 8½ – 9½	60 – 69% 7½ – 8	50 – 59% 6 – 7	40 – 49% 5 – 5½	30 – 39% 4 – 4½	0 – 29% 0 – 3½
Khodi: VNX	-Ku na vutivi byo ndlandlamuka byo hlawuleka ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya kahle swinene naswona byi fambelana na swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya kahle ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi bya le xikarhi ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku na vutivi byo enela ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Vutivi lebyi nga kona i bya madyondza ku ya hi swilaveko swa xitsalwambiko.	-Ku pfumaleka vutivi ku ya hi swilaveko swa switsalwambiko.
12 WA TIMARAKA	-Kombisa ku lemuka mimbangu yo hambanahambana hi vuenti swinene eka timhaka to tsala.	-Kombisa ku lemuka mimbangu yo hambanahambana hi vuenti eka timhaka to tsala.	-Kombisa ku lemuka mimbangu yo hambanahambana eka timhaka to tsala.	-Kombisa ku lemuka mimbangu yo karhi eka timhaka to tsala.	-Kombisa ku lemuka mimbangu yo enela eka timhaka to tsala.	-Kombisa ku lemuka mimbangu hindlela ya madyondza eka timhaka to tsala.	-A nga na vutivi byo kota ku lemuka mimbangu yo hambanahambana eka timhaka to tsala.
	-Maandialelo ya mahungu ya kombisa ku vupfa ka miehleketi, hi lamo kongoma swinene eka xitsalwambiko hinkwaxo naswona a nga humi emhakeni.	-Maandialelo ya mahungu ya kombisa ku vupfa ka miehleketi, hi lamo kongoma swinene eka xitsalwambiko hinkwaxo naswona ku hava mahungu yo huhula.	-Maandialelo ya mahungu hi lamo kongoma kambe ku na swo humu emhakeni.	-Maandialelo ya mahungu ya humu emhakeni kambe a ya onhi mingo wa mhaka.	-Maandialelo ya mahungu ya humu emhakeni naswona minkarhi yin'wana mingo wa huhula.	-Maandialelo ya mahungu ya humu emhakeni naswona minkarhi yin'wana mingo wa huhula.	
	-Vundzeni na timhaka swi na nkhlukelano hi ku hetiseka naswona timhaka ti andlariwile hindlela yo enerisa swinene na hinkwabyo byi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka swi na nkhlukelano naswona timhaka ti andlariwile hindlela ya kahle, na vuxokoxoko hinkwabyo byi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka swi andlariwile hindlela ya le henhanyana naswona vuxokoxoko byo talanyana byi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka swi na nkhlukelano hindlela yo amukeleka naswona vuxokoxoko byo talanyana byi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka swi le ka xiyimo xo enela naswona vuxokoxoko byi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka a swi talangi ku va na nkhlukelano naswona ku na vuxokoxoko byi byintsongo lebyi seketela nhlokomhaka.	-Vundzeni na timhaka a swi na nkhlukelano naswona ku na vuxokoxokonyana lebyi seketela nhlokomhaka.

Vundzeni bya papila leru a byi tihisiwi handle ka mpumelelo wa ntisario

Phendla

TBM

	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va ku tumbuluxiwile xitsalwana lexi hlantswekeke no swinene no twisiseka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va ku tumbuluxiwile xitsalwana xa kahle swinene no twisiseka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va ku tumbuluxiwile xitsalwana xo amukeleka no twisiseka.	-Vumbhoni bya nkunguhato/ mpfapfarhuto byi tikomba hi ku va ku tumbuluxiwile xitsalwana xo enela no twisiseka.	-Hambileswi? Nkunguhato/ mpfapfarhuto wu nga endlwa, xitsalwana a xi ringanelangi ku va xa Ririmi ra le Kaya naswona xitsalwana a xi andlariwangi kahle.	Nkunguhato/ mpfapfarhuto a swi andlariwangi hindlela ya kahle naswona maandlalelo ya xitsalwana i ya xiyimo xa le hansi.
	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya nkhaqato swinene.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya kahle ku ya hi milawu ya matsalelo.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela yo landzelela milawu ya matsalelo.	-Xivumbeko xi andlariwile hindlela ya le xikarhi ku ya hi milawu ya matsalelo.	-Xivumbeko a xi andlariwangi hindlela yo landzelela milawu ya matsalelo, naswona ku na swihoxo leswi nga lo tlangandla, erivaleni.	-Xivumbeko a xi andlariwangi hindlela yo landzelela milawu ya matsalelo.

MD

TBM

RIRIMI, XITAYILI NA VUHLERI Khodi: RXV 8 WA TIMARAKA	6½ – 8	6	5 – 5½	4 – 4½	3½	2½ – 3	0 – 2
	-Vulongoloxamarito byi endlilelele hi nkhaqato hindlela ya vuthari swinene. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato hi xiyimo xa le henhla swinene ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito byi endlilelele kahle swinene naswona byi andlaniwile hi nkhaqato. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato hi xiyimo xa le henhla ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito byi kahle naswona marito ya hiyeka kahle. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hi nkhaqato ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito i bya le xikarhi. Swihoxo a swi onhi nkhluko wa mungo. -Ntivoririmi wu tirhisiwile hindlela yo amukeleka ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito i byo enela naswona ku na swihoxo swo tala. -Ntivoririmi wa kayivela naswona a wu enelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito i bya xiyimo xa le hansi naswona swa nonoha ku landzelela mungo wa mhaka. -Ntivoririmi wa ha lava ku antswisiwa naswona a wu ringanelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.	-Vulongoloxamarito i bya xiyimo xa le hansi naswona swa nonoha ku landzelela mungo wa mhaka. -Ntivoririmi wu lava ku antswisiwa swinene naswona a wu ringanelangi ku ya hi xikongomelo xa vaamukeri va mahungu na mbangu.
	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hindlela yo enela. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.	-Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka. -Xitayili, thoni na rhejisitara swi tirhisiwile hi nkhaqato swinene ku ya hi swilaveko swa nhlakomhaka.
	-Xitsalwambiko xi kala na xihoxo na xin'we hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Xitsalwambiko xi kala na xihoxo na xin'we hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwambiko xi kala na xihoxo na xin'we hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Xitsalwambiko xi kala na xihoxo na xin'we hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwambiko a xi talerwangi hi swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Xitsalwambiko a xi talerwangi hi swihoxo hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.	-Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa. -Hambileswi xitsalwambiko xi kala na xihoxo swa le xikarhi hi ku va xi xopaxopiwele no hleriwa.
	-Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke. -Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke. -Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke. -Xitsalwana xi na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi tala ku va na vulehi lebyi faneleke. -Xitsalwana xi tala ku va na vulehi lebyi faneleke.	-Xitsalwana xi komile/lehile. -Xitsalwana xi komile/lehile.	-Xitsalwana xi komile/lehile swinene. -Xitsalwana xi komile/lehile swinene.	-Xitsalwana xi komile/lehile swinene. -Xitsalwana xi komile/lehile swinene.

Vundzeni bya papila leri a byi tirhisiwi handle ka mpfumelelo wa ntsariso

13M
MD